

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A.

- Η βαθιά θρησκευτική του πίστη
π.χ. εἶχα φθάσει ἐγκαίρως δόξα, τῷ θεῷ!
σχοινίον τῆς παραβολῆς
- Η εγκατάλειψη του φυσικού περιβάλλοντος και η εγκατάσταση στο αστικό περιβάλλον.
π.χ. κ' ἐγὼ ἔμαθα γράμματα ... ἦτον ἐπόμενον.
- Η δεινή ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ο αφηγητής, αποτέλεσμα της εγκατάστασής του στον αστικό χώρο και της απώλειας της ελευθερίας που του παρείχε η ζωή στη φύση.
π.χ. "Και τώρα ... ὦ! ἄς ἤμην ἀκόμη βοσκὸς εἰς τὰ ὄρη! ..."
- Ο αδιαπραγμάτετος ιδανισμός ηθικής διάστασης
π.χ. ἐπὶ πόσον ἀκόμη ... τὸ ἴδιον ὄνειρον του.
- Το βιωματικό χαρακτήρα του αφηγήματος τεκμηριώνει επίσης και η ύπαρξη της πρωτοπρόσωπης ομοδιηγηματικής αφήγησης.
π.χ. "Δέν ἠξεύρω".

B 1.

- Ο εσωτερικός μονόλογος που αποκαλύπτει την αθωότητα και την αγωνία του αφηγητή, ο οποίος αντιλαμβάνεται το ανάρμοστο της παρουσίας του στο σημείο όπου «ελούζετο» η Μοσχούλα και επιχειρεί να δικαιολογήσει και να απενοχοποιήσει τον εαυτό του. Ο αφηγητής παράλληλα παρουσιάζει με την τεχνική του εσωτερικού μονολόγου το δίλημμα, το οποίο τον κυριεύει. Αναρωτιέται, λοιπόν, αν πρέπει να πέσει στη θάλασσα προς βοήθεια της κόρης που κινδύνευε να πνιγεί λόγω του φόβου που γεννήθηκε στην ψυχή της ή εναλλακτικά να φύγει, πιστεύοντας ότι μ' αυτή του την ενέργεια θα αποκαταστήσει την ηρεμία της κοπέλας.
«Δεν ἠξεύρω ... δεν είναι τίποτε ἔκτακτον».
«Τότε με κατέλαβε τρόμος ... ν' αρθρώσω φωνήν».
- Ο διάλογος, ἔστω και ανολοκλήρωτος στο συγκεκριμένο απόσπασμα, που αφήνει να διαφανούν τα συναισθήματα και οι σκέψεις του αφηγητή και κατ' επέκταση καθιστούν δυνατή τη σύλληψη του ψυχολογικού πορτραίτου του αφηγητή εκ μέρους των αναγνωστών.
«-Μη φοβάσαι!...δεν είναι τίποτε... δεν σου θέλω κακόν».

• Η χρήση της περιγραφής, κυρίαρχο χαρακτηριστικό της περιγραφικής δεξιότητας του Παπαδιαμάντη, που λειτουργεί επιβραδυντικά καθυστερώντας την εξέλιξη της πλοκής και τη λύση του μύθου και παράλληλα εντείνει την αγωνία και το ενδιαφέρον των αναγνωστών
«Απείχον τώρα ... δια την ατυχή παιδίσκη».
«Έφθασα σχεδόν εις τον πυθμένα ... βράχων και πετρών».

• Το δραματικό απρόοπτο που ανατρέπει την πορεία της εξέλιξης της πλοκής και θα φέρει σε απτική επαφή πλέον τον αφηγητή βοσκό με τη λουόμενη κόρη. Συγκεκριμένα, η απρόοπτη εμφάνιση της βάρκας εντείνει το φόβο της Μοσχούλας, η οποία μετά το άκουσμα της φωνής της κασίικας νιώθει ευάλωτη, συναίσθημα που ενισχύεται στη θέα της βάρκας. Η όλη ψυχολογική της κατάσταση την οδηγεί στο βυθό της θάλασσας και κινητοποιεί τον αφηγητή βγάζοντάς τον από το αδιέξοδο στο οποίο είχε περιέλθει και κατά συνέπεια από την αδράνεια.

Β 2. Η εμφάνιση της βάρκας είναι ένα δραματικό απρόοπτο που επιτείνει τον τρόπο της Μοσχούλας και κάνει το βοσκόπουλο να παραμερίσει όλους τους δισταγμούς που εμπόδιζαν τη δράση του μέχρι τότε (Πάραυτα ... εις την θάλασσαν). Η δράση του βοσκόπουλου δίνεται στη συνέχεια μέσα από μια λεπτομερέστατη περιγραφή τόσο των πράξεών του (Πάραυτα ανέδυν ... κύματος), όσο και της φύσης (... εις τον πυθμένα ... βράχων και πετρών). Οι λεπτομέρειες αυτές συντελούν στην επιβράδυνση της πλοκής, καθώς ο αναγνώστης αργεί να πληροφορηθεί το αποτέλεσμα της επιχείρησης του βοσκόπουλου. Ακόμη καθιστούν πιο ενδιαφέρουσα τη δράση. Πληροφορούμενοι με κάθε λεπτομέρεια τις ενέργειες του βοσκού, συνειδητοποιούμε τη δυσκολία του εγχειρημάτος του και το μέγεθος του επιτεύγματός του. Η περιγραφή αυτή δίνει την εικόνα μιας θάλασσας φοβερής και επικίνδυνης (ως μνήμα υγρόν και ακαριαίον), η οποία δεν έχει καμιά σχέση με την ειδυλλιακή της εικόνα που προηγήθηκε. Η επικινδυνότητα της θάλασσας προκαλεί στον αφηγητή αγωνία που μεταδίδεται και στον αναγνώστη, ο οποίος βλέπει τις δυσκολίες της επιχείρησης (εσχηματίζοντο δίναι και κύκλοι συστρεφόμενοι) και περιμένει την αναγγελία της επιτυχίας της (ήρπασα την κόρη και ανήθον) για να ηρεμήσει. Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι συντελείται η δραματική κορύφωση σ' αυτό το χωρίο, καθώς η ένταση φτάνει στο κατακόρυφο και η δράση ολοκληρώνεται.

Γ
Σ' αυτό το σημείο διαφαίνεται η αντινομία πάνω στην οποία στηρίζεται όλο το κείμενο, η αντίθεση δηλαδή ανάμεσα στη φύση και την απλότητα της ζωής σ' αυτή, που οδηγεί τον άνθρωπο στην ευτυχία, και στον αστικό πολιτισμό, που τον οδηγεί στη δυστυχία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ο αφηγητής, που όταν ζούσε ελεύθερος και αναλφάβητος μέσα στη φύση, ήταν αθώς, ένιωθε ευτυχής, ενώ τώρα που ζει σε αστικό περιβάλλον και έχει μορφωθεί, νιώθει καταπιεσμένος, ανελεύθερος και δυστυχής. Στο συγκεκριμένο χωρίο γίνεται σαφές πως ο αφηγητής υποτιμά την κοσμική μόρφωση και τη θεωρεί ως ένα βασικό παράγοντα εξαιτίας του οποίου ο άνθρωπος χάνει την ψυχική του

αθωότητα. Ενδεικτική είναι η φράση «δια τη σωτηρία της ψυχής μου ήρκαν τα ολίγα εκείνα κολυβογράμματα και ήταν και πολλά». Στο σημείο αυτό έγκειται και η βασική διαφορά της πορείας του αφηγητή σε σύγκριση με την κυκλική πορεία ζωής που διέγραψε ο Σισώης, ο οποίος μπόρεσε να ξαναβρεί τη γαλήνη της ψυχής του επιστρέφοντας στη μοναστική ζωή. Από το προσωπικό αυτό βίωμα του πατέρα Σισώη πηγάζουν και οι συμβουλές του προς το νεαρό βοσκό, ο οποίος όμως ποτέ δε τις ακολούθησε, πράγμα για το οποίο μετανιώνει.

Δ. Αντιπαραβάλλοντας το απόσπασμα από το «Όνειρο στο κύμα» με το ποίημα του Κ. Κύρου «Οπτική Απάτη» μπορούν να εντοπιστούν αρκετές κοινές αναφορές.

Κατ' αρχάς και στα δυο κείμενα μια γυναικεία εξιδανικευμένη μορφή κυριαρχεί στη σκέψη και στην καρδιά των προσώπων για τα οποία γίνεται λόγος (βοσκός, αλλά και ώριμος αφηγητής στο «Όνειρο στο κύμα» - απροσδιόριστο τρίτο ανδρικό πρόσωπο στην «Οπτική απάτη»). Η μορφή αυτής της γυναίκας αποκτά σαφείς συμβολικές διαστάσεις ενός ιδανικού προσώπου που στοιχειώνει τον εσωτερικό κόσμο των πρωταγωνιστών, χωρίς να είναι σε θέση να απαλλαγούν από αυτή. Χαρακτηριστική και emphatic ως προς τη θέση της είναι η χρήση του ρήματος «κατατρύχονταν» στο ποίημα, που προβάλλει τη βασανιστική διάσταση της γυναικείας αυτής παρουσίας – απουσίας, διάσταση που σαφώς αποκτά και η ονειρική μορφή της Μοσχούλας για τον ήρωα του Αλ. Παπαδιαμάντη, καθώς δεν είναι σε θέση να την ξεπεράσει (Επί πόσον ακόμη θα το ενθυμούμαι). Παράλληλα και στα δύο προς εξέταση κείμενα είναι έκδηλη η παρουσία ερωτισμού που πηγάζει στο μεν ποίημα από τους στιχ. 3-6, στο δε διήγημα από την αναφορά στην «αιθέρια επαφή» που βίωσε ο αφηγητής κρατώντας στα χέρια του τη μισοπνιγμένη Μοσχούλα.

Κοινός τόπος και στα δυο κείμενα είναι η παραδοχή της αδυναμίας των κεντρικών προσώπων ως προς τη συνεχή επαλήθευση του ονείρου και στην απτή πραγματικότητα. Στο ποίημα του Κ. Κύρου αυτό γίνεται φανερό τόσο από τον τίτλο «Οπτική απάτη», όσο και στους στίχους 9 – 10, όπου και γίνεται λόγος για μια οφθαλμαπάτη, η οποία παραπλανά το ανώνυμο αντρικό πρόσωπο. Ανάλογη παραπλανητική διάσταση έχει και η παρουσία της Μοσχούλας στο «Όνειρο στο κύμα», όπου – κατά την άποψη του ίδιου του αφηγητή – τον παραπλάνησε και τον οδήγησε σε μια ζωή, για την οποία τώρα μετανιώνει. Αυτό φαίνεται τόσο από υποτιμητικό χαρακτηρισμό της Μοσχούλας ως απλής θυγατέρας της Εύας, όσο και από την αναφώνηση – ομολογία του – πως η ανάμνησή της έπρεπε να τον οδηγήσει μόνο στη μοναστική ζωή.

Άλλη ομοιότητα των δυο κειμένων είναι πως και τα δυο πρόσωπα μένουν στο παρόν τους μόνα φέρνοντας μαζί τους τις αναμνήσεις της ονειρικής γυναικείας παρουσίας (στο ποίημα στιχ. 13 – 14, ενώ στο «Όνειρο στο κύμα» γίνεται φανερό από την αναφορά του αφηγητή στην «άλλως ανωφελή ζωή του»).

Κλείνοντας και στα δυο κείμενα η αναφορά στη γυναίκα έχει σαφώς ονειρική – εξιδανικευμένη διάσταση, όπως έχει ήδη αναφερθεί («Οπτική απάτη» στιχ. 2 – 7, ενώ στο «Όνειρο στο κύμα» αυτό φαίνεται καθαρά

στην παράγραφο «Επίπόσον ακόμη ... όνειρό του). Ως προς το σημείο όμως αυτό υπάρχει η εξής βασική διαφορά: Στο ποίημα του Κ. Κύρου η αναφορά στον όρο «όνειρο» έχει σαφώς κυριολεκτική διάσταση, καθώς το κεντρικό ανώνυμο πρόσωπο κατατρύχεται «από μια μορφή γυναίκας» στον ύπνο του. Αντίθετα, ο ήρωας του διηγήματος του Παπαδιαμάντη χρησιμοποιεί μεταφορικά τον όρο «όνειρο», με σκοπό να αποδώσει τη συγκλονιστική εμπειρία που βίωσε, όταν ήρθε σε οπτική επαφή με τη Μοσχούλα (Ήμην ο άνθρωπος ... το ίδιον όνειρό του). Τέλος εμφανής είναι και η διαφορά του χώρου στον οποίο τα 2 πρόσωπα βιώνουν το όνειρό τους: Στο ποίημα το όνειρο του ανώνυμου άντρα τοποθετείται μέσα σε ένα κλειστό και μισοσκότεινο δωμάτιο, ενώ στο κείμενο του Παπαδιαμάντη ο ήρωας έρχεται σε επαφή με το πρόσωπο που ποθεί στο ανοιχτό ονειρικό φυσικό περιβάλλον.

ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟ Γ. ΧΑΛΚΙΔΕΩΝ
ΠΕΙΡΑΙΑΣ